

Deltagelsens kvalitet eller deltagelsens kvaliteter?

Af Thomas Rosendal Nielsen

Evalueringsarbejdet stiller os overfor et metodisk spørgsmål, der ikke alene vedrører undersøgelsens videnskabelige validitet, men spiller en aktiv og integreret rolle for den praksis, vi undersøger, nemlig spørgsmålet om kvalitet. Det er for så vidt det helt almindelige spørgsmål for evalueringsprojekter: hvordan beslutter vi de kvalitetskriterier, der skal styre evalueringen? Men i nærværende tilfælde ligger der en særlig problematik i, at det ikke alene er det kunstneriske produkt, vi evaluerer, men også selve deltagelsen i processen og produktet. De nødvendigvis lidt uklare spændingsforhold mellem den sociale og den æstetiske dimension i festugerne, gør det særligt problematisk: hvordan vurderer man kvaliteten af deltagelse? Populært sagt: hvad er god deltagelse, hvornår er deltagelsen vellykket? Eller giver det overhovedet mening at spørge på den måde? Spørgsmålet må besvares gennem en refleksion over, hvilken form for deltagelse *forskerne* bidrager med i et evalueringsprojekt af denne type.

Hvem vurderer?

Lad os indledningsvist skelne mellem tre forskellige tilgange:

En *bruger-centreret* tilgang, der retter sig mod at identificere deltagernes egne kriterier og vurdere hvordan og i hvilket omfang, disse kriterier bliver imødekommet.

En *producent-centreret* tilgang, der retter sig mod at identificerer producenternes (og evt. andre interessenters) kriterier og vurdere hvordan og hvorvidt, de bliver imødekommet.

En *ekspert-centreret* tilgang, der foreslår generaliserede kvalitetskriterier og vurderer ud fra dem.

Der er ulemper forbundne med alle tre og den foretrukne løsning er formentligt en kombineret tilgang. Hvilken form for kombination kan så diskuteres. Men kombinationen afgør svaret på spørgsmålet: *hvem bestemmer*, hvad vellykket deltagelse er? Problemet bliver ikke nemmere af, at deltagelse er blevet et jubelord i mange forskellige kontekster og knyttet til positive associationer, der bæres med over fra kontekst til kontekst, uden at deltagelsesbegrebet bliver særligt klart defineret. Hvis vi taler om deltagelsens kvalitet, taler vi så om det ud fra fx politiske eller kunstneriske værdier? Eller findes der et gennemgående deltagelsesbegreb (med tilhørende værdisæt): kulturel deltagelse?

Denne begrebslige polyvalens er jo ikke nogen usædvanlig problemstilling (tænk fx på kreativetsbegrebet), og vi kan delvist komme udenom det ved at være omhyggelige med at definere, hvordan begrebet bruges i forskellige kontekster og perspektiver, men hermed løber vi ind i det evindelige pluralistiske problem: Hvordan udøver vi sammenligninger og værdidomme, hvis alt skal diskuteres på dets egne præmisser? Hvordan kan vi fx sammenligne og vurdere kvaliteten af deltagelsen i en produktion af Lucas Matthaei med kvaliteten af deltagelsen i en produktion af Carte Blanche? Eller i det lidt større perspektiv mellem den ene eller den anden festuge? Uden ekspliciterede og generaliserede kvalitetskriterier risikerer vi enten at gøre det ene objekt (fx Holstebro Festuge) til model for de andre, eller at udøve vores vurderinger baseret på tavse - måske endda ubevidste - kvalitetskriterier. Eller helt at måtte opgive at foretage sammenligninger.

Foreløbig tilgang

En måde at - om ikke løse så - omgå problemet på er at lade være med at diskutere kvalitet for i stedet at diskutere genre. Det vil sige at skifte fra spørgsmålet om *kvalitet* til spørgsmålet om *kvaliteter*: Hvad er de væsentligste forskelle mellem værdier og strategier i et deltagelseskoncept i forhold til et andet. I stedet for at afveje vellykkede overfor mindre vellykkede former for deltagelse kan vi - mere eller mindre induktivt - skabe en typologi. Det er en tilgang, som ligger udmærket i forlængelse af andre former for proces- og værkanalyser, hvor det handler om at observere, hvordan deltagelsen bliver defineret gennem de specifikke relationer og rammer, der iscenesættes i den givne sammenhæng.

Eksempel

I forestillingen *Krig. (Du skulle have været der)* (Viborg Festuge, Odsherred Festuge), iscenesat af Lucas Matthaei, kan vi på den måde skelne mellem de forskellige deltagerpositioner, der stilles til rådighed for publikum gennem forestillingens dramaturgi. Forestillingen er en byvandring, hvor publikum oplever forskellige iscenesatte begivenheder, mens han eller hun lytter til optagede interviews med mennesker, der har været i krig, på en transistorradio. Publikum bliver således involveret i en position, som *spiller* i et spil omkring nærhed og distance til krigserfaringer. Som en *udforsker*, der opdager nye perspektiver på sine egne og sine medpublikummers relationer til krigen. Og som *modtager* i en retorisk-ironisk henvendelse, komplekst sammensat af instruktøren. Vi kan derefter diskutere, hvordan sådanne deltagerfunktioner spiller sammen og overlejrer hinanden, og vi kan sammenligne denne interaktion med tilsvarende i andre produktioner. Den samme tilgang kan evt. gentages på det overordnede niveau i forhold til festugerne.

En sådan tilgang fungerer fint i forhold til æstetiske analyser, men den medfører ikke generaliserbare kriterier for vellykket deltagelse, der kan videreføres til andre produktioner eller til feltet som helhed. I stedet kan den give anledning til en potentielt ret avanceret typologi baseret på de identificerede deltagerfunktioner og deres modsætninger. Deltageren som modtager hhv. som afsender/giver. Deltageren som 'identificeret' hhv. som 'den, der udforskes'. Deltageren som spiller, og deltageren som 'den, der bliver spillet' (spillebrik). Sådanne typer og deres konkrete anvendelser kunne så analyseres og syntetiseres i en form for genre-system, hvor vi kunne tilskrive forskellige kulturelle værdier til forskellige iscenesatte kombinationer, dvs. deltagelsesformer. Etikken i denne form for analyse er, at ethvert værk må observeres i sin særegenhed og vurderes ud fra sine egne implicite kriterier.

Det er en etik, som er snævert knyttet til vores forskningstradition, idet den afkræver netop sådanne præcise og praksisnære analyser, som det dramaturgiske perspektiv muliggør - og værkerne fortjener. Spørgsmålet er bare: overser vi noget vigtigt her? Her tænker jeg ikke på en abstrakt idé om alment gyldige (transcendentale) kriterier for deltagelse, men måske snarere på et behov for mere vertikale værdidomme, der tillader sig at operere med et mere normativt kvalitetsbegreb, end den horisontale afsøgning, analyse og sammenligning af kvaliteter tillader. Hvem skulle have det behov, kunne man sige: politikerne, teatrene, publikum, samfundet, forskerne? Man kan jo argumentere for, at vores ekspertopgave blot er at synliggøre forskellene og lade andre lave vurderingerne. Spørgsmålet er så, om vi i givet fald overlader de vertikale vurderinger til de rigtige? Eller sagt på en anden måde: hvis vi vægrer os ved at lave ekspertvurderinger baseret på generaliserede normative kriterier (som selvfølgelig altid ville være produkter af vores eget begrænsede perspektiv osv.), bliver det så tilfældige politiske diskurser og publikums smagskonjunkturer, der bliver bestemmende for feltets udvikling? Og kan eller bør vi gøre noget for at modvirke det? Skal vi tage ansvaret for den vertikale dom på os og foreslå retninger, eller skal vi insistere på at være dem, der blot kortlægger terrænet og antyder muligheder? Det er ikke ment som et retorisk spørgsmål eller som en fiffig spidsformulering af problematikken. Det er et reelt spørgsmål, som afkræver både forskerne og samarbejdspartnerne en stillingtagen i forhold til projektets videre udvikling. Video fra konferencen: <http://www.youtube.com/watch?v=6YyHtNwJhR4>